

”SIT TIETÄÄ MITÄ SILLE LAPSELLE ON TAPAHTUNUT” – ALLE 12-VUOTIAIDEN LASTEN KUULEMINEN LASTENSUOJELUTYÖSSÄ

Maritta Törrönen: VTT, professori emerita, Helsingin yliopisto

Susanna Kalliola: VTM, sosiaalityöntekijä, sosionomi, kehittämispäällikkö, Pesäpuu ry

Sari-Anne Paaso: YTM, sosiaalityöntekijä, kehittämispäällikkö, Pesäpuu ry

*maritta.l.torronen@helsinki.fi; susanna.kalliola@pesapuu.fi;
sari-anne.paaso@pesapuu.fi*

Janus vol. 31 (2) 2023, 128–144

Tiivistelmä

Tässä artikkelissa analysoidaan pääasiassa alle 12-vuotiaiden lastensuojelun asiakkaina olevien suomalaisten lasten käsityksiä siitä, miksi lastensuojelun työntekijöiden on tärkeää tavata ja kuulla heitä. Lasten ja työntekijöiden kohtaamiset ovat osa yhteiskunnan demokraattista käytäntöä, joka antaa lapsille kokemuksia siitä, miten oikeudenmukaisuus ja reiluus toteutuvat heidän kohdallaan. Teoreettisesti artikkeli kiinnittyy Senin (2009) toimintakyteoriaan. Tutkimusaineistona on lastensuojelun avo- ja sijaisuhoon asiakkaana olevalta lapselta kerättyä kirjallista vastausta (n=116), jotka on analysoitu teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Lapset toivovat, että kuulemisen avulla työntekijät ovat tietoisia heidän elämäntilanteestaan, auttavat heitä tarvittaessa muutokseen sekä vahvistavat heidän turvallisuuden tunnettaan. Kohtaamiset lastensuojelun työntekijöiden kanssa antavat pienille lapsille ensikokemuksia siitä, miten yhteiskunta toimii heitä kohtaan ja millaisia mahdollisuuksia heillä on vaikuttaa oman elämänsä kulkuun.

JOHDANTO

Kuuleminen on läsnäoloa tuntevana ihmisenä. Se on avoimuutta eri tavoin ilmenevälle erilaisuudelle, joka tulee esiin itsen ja toisen välillä. Se ei ole sitoutunut aiemmin tiedettyyn. Se on kuin elämää jatkuvana liikkeenä. Lasten kuuleminen ei ole vain hyvää pedagogiikkaa, kohtaamisia, joissa ihmiset vaikuttavat toisiinsa, vaan se on olennainen osa, oletan, elämää itseään. (Davies 2014, 18.)

Lasten kanssa työskentelevien aikuisten yksi tärkeimmistä tehtävistä on kuunnella vanhempien lisäksi lapsia. Se ei ole lastensuojelun työntekijöille helppoa johtuen esimerkiksi kiireisestä arkityöstä ja vähäisistä ajallisista mahdolli-

suuksista luoda lapsiin luottamuksellisia suhteita.

Suomessa lasten näkökulman huomioon ottamiseen lastensuojelussa on vaikuttanut erityisesti yhteiskuntatieteellinen lapsuuskäsitys, jonka mukaan käsitys lapsuudesta ja lapsista on jatkuvassa ajallisessa ja paikallisessa muutoksessa (Prout & James 1990, 15). Lapsuutta ei tarkastella irrallisena sitä ympäröivästä yhteiskunnasta, vaan lapsuutta ja sen ehtoja määritellään ja muovataan uudestaan esimerkiksi lainsäädännössä, lapsi- ja perhepolitiikassa, lapsuuden instituutioissa ja viranomaisytyössä. Myös sosiaalityön tutkimuksessa ja käytännön sosiaalityössä käsitys lapsista on muuttunut lapsikeskeiseen ja lapsen oikeudet tiedostavaan suuntaan

Janus

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

(esim. Tulensalo 2015; Toivonen 2017). Lapset nähdään yhä paremmin sosiaalisina toimijoina, jotka voivat osallistua itseään ja lapsuutta koskeviin keskusteluihin (Hyvärinen & Pösö 2018).

Yhteiskunnallisesti on tärkeää pohtia, mihin lasten kuulemisella lastensuojelussa pyritään ja miten se käytännössä toteutetaan. Onko kyse vain ohuesta ja näennäisdemokraattisesta eleestä, jonka avulla halutaan hallita ja saada toiminta- valmiuksia, vai onko kysymys eettisestä, lapsia kunnioittavasta ja moninaisuutta arvostavasta suhteesta (ks. Dahlberg & Moss 2014, 12)?

Teoreettisesti artikkeli kiinnittyy filosofi ja taloustieteilijä Amartya Senin (2009) toimintakykyteoriaan tai toimintamahdollisuuksien viitekehykseen (ks. Viitasalo 2018), josta on tullut yksi hyvinvointitutkimuksen keskeinen lähtökohta. Senin (2009) mukaan ihmisellä on toimintakykyä, kun hän voi elämässään valita eri toimintavaihtoehtojen välillä. Valinnoilla voidaan nähdä olevan joko kokonaisvaltaisia tai käänteentekeviä seurauksia. Kokonaisvaltaisilla seurauksilla tarkoitetaan esimerkiksi kouluttautumista johonkin ammattiin, ja käänteentekevilla seurauksilla esimerkiksi kumppanin löytämistä. Sen arvioi, että ideaali suhde valinnan ja sen seurausten välillä on silloin, kun subjektiivisesti koettu ja objektiivisesti parhaaksi arvioitu ovat tasapainossa. (Sen 2009, 215, 180.)

Toimintakykyteoria on eräänlainen tasa-arvoteoria, jossa ihmisen mahdollisuudet toimia ovat keskeisiä. Sitä hyödynnetään enenevässä määrin myös lastensuojelun tutkimuksessa (esim. Biggeri ym. 2011; Featherstone &

Gupta 2017; Gupta 2017; Larkins ym. 2021). Toimintakykyyn vaikuttavat lasten hallussa olevat resurssit, jotka kytkeytyvät myös sosiaalisiin suhteisiin (ks. Törrönen 2023, 22–23).

Lasten ja viranomaisten kohtaamiset ovat osa yhteiskunnan demokraattista toimintaa, ja sellaisena ne kytkeytyvät kansalaisten yhdenvertaisuuteen, arvostamiseen ja kunnioitukseen, jotka tukevat kunkin osallisuuden tunnetta. Kohtaamiset antavat lapsille kokemuksia siitä, miten oikeudenmukaisuus ja reiluus toteutuvat, sekä kokemuksen omasta merkityksellisyydestä muille. (ks. Törrönen 2023, 82.)

Tässä artikkelissa lapsuus ja lasten toiminta ymmärretään osana yhteiskunnallista toimintaa ja rakennetta sekä niihin vaikuttavia tekijöitä (Prout & James 1990, 28; O’Sullivan ym. 2020). Lasten vastauksia ei tässä artikkelissa analysoida osana viranomaistoimintaa, mikä tekisi vastausten tulkinnasta erilaista (ks. Korkman 2018). Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten vastauksia tulkitaan tässä tutkimuksessa heidän omina näkemyksinään siitä, miten he toivoisivat itseään kuultavan ja mitkä asiat ovat vastausajankohtana olleet heillä päällimmäisenä mielessä. Tulkinnan lähtökohtana on se, että lapsilla on oikeus mielipiteisiin, ideoihin ja omiin näkökulmiin (ks. Mainstone-Cotton 2019, 9–24).

LASTEN KUULEMINEN

Kuuleminen ja kuuntelu saavat erilaisia merkityksiä aihetta käsittelevässä keskustelussa lastensuojelussa. Kuulemisella voidaan arkikielessä tarkoittaa sitä,

että kuuntelee, mitä toisella on sanottavaa, on läsnä ja ilmaisee ymmärtävänsä toisen kertomaa. Lasten kuuleminen kertoo siitä, että:

1. lapsilla on oikeus mielipiteisiin ja ideoihin,
2. saadaan ymmärrystä lasten maailmasta,
3. lapset saavat tunteen omasta erityisyydestään ja tärkeydestään ja
4. vahvistetaan heidän hyvinvointiaan ja osallisuuden, jonnekin kuulumisen, tunnettaan. (Mainstone-Cotton 2019, 9–24.)

Suomen lastensuojelulaisissa ei ole määrätty ikärajaa lapsen oikeudelle saada tietoa omassa lastensuojeluasiassaan tai mahdollisuudesta esittää siinä mielipide. Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle muun muassa mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omassa asioissaan. (LsL 417/2007, §4, §5.) Sen sijaan velvollisuus kuulla lasta on Suomessa rajattu lastensuojelussa 12 ikävuoteen ja muissa lasta koskevissa sosiaalihuollon asioissa 15 ikävuoteen. Juridisesti lapsen kuuleminen rinnastetaan lapsen oikeuteen käyttää asiassa huoltajansa rinnalla itsenäistä puhevaltaa. (Toivonen & Pollari 2018.)

Lastensuojelulakiin liittyvä ikäraja ei poista sitä, että myös alle 12-vuotiailla lapsilla on oikeus ilmaista näkemyksensä ja toivomuksensa (LsL 417/2007, §5). Suomi sai vuonna 2011 YK:n lapsen oikeuksien komitealta moitteet siitä, ettei se ole huomionnut lasten näkemyksiä riittävästi (Yleissopimus lapsen oikeuksista Art. 12), vaikka lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa huomioid-

maan myös pienten lasten näkemyksiä (Ketola & Hetemäki 2011). Lapsen tulee tuntea itsensä kunnioitetuksi ja olonsa turvalliseksi tilanteessa, jossa hänen näkemyksiään kuullaan. Lapsen kuulemisesta vastaavan henkilön on kerrottava lapselle keskeisistä asioista, eri vaihtoehdoista, mahdollisesti tehtävistä päätöksistä ja niiden seurauksista. Näin lapsi saa tiedon, millaisiin asioihin hänen toivotaan ottavan kantaa. (Yleiskommentti nro 12, 8.)

Lastensuojeluun liitettyä kuuleminen voidaankin ymmärtää tiedonvaihtona, jota tehdään viranomaistyön tueksi, mutta myös tuen ja avun antamisena lapsen arkeen ja hyvinvointiin. Kuunteleminen on silloin toimintaa, joka mahdollistaa kuulemisen. Kuuleminen on myös aktiivista toimintaa lapsen kanssa, johon saatetaan tarvita erilaisia toiminnallisia välineitä lapsen itseilmaisun tueksi. Lapselle annetaan mahdollisuus olla aktiivinen toimija ja kuullaan, miten hän sanoittaa näkemyksiään ja toiveitaan.

Lasten kuuleminen vaatii aikaa, paneutumista sekä tiedollisia valmiuksia. Kuuleminen on aktiivinen havainnointiprosessi, jolloin työntekijä tulkitsee lasten tuottamia viestejä kuulonsa, silmiensä ja tunteidensa avulla. Huomio ei kiinnity vain lasten käyttämiin sanoihin vaan myös heidän käyttäytymiseensä, äänenkäyttöönsä ja kasvojensa ilmeisiin sekä heidän leikkiinsä ja piirustuksiinsa, koska suurin osa viestinnästä tulee esiin kehonkielen ja äänenkäytön, eikä niinkään sanojen avulla. (Mainstone-Cotton 2019, 9–24.)

Mainstone-Cottonin (2019, 28) näkemyksen mukaan lasten kuuleminen

edellyttää sitä, että työntekijä lopettaa muut aktiviteetit, laskeutuu lapsen silmien korkeudelle, katsoo lapseen ja havainnoi lapsen kehonkieltä ja kasvojen ilmeitä sekä sanoja, joita lapsi käyttää. Lapselle annetaan aikaa puhua eikä häntä keskeytetä. Lapselta voi vielä tarkistaa, että on ymmärtänyt, mitä hän sanoi, ja silloin kun mahdollista pyrkiä toimimaan sen mukaan, mitä lapsi on kertonut. (Emt. 28.)

Samoin Höykinpuro ym. (2018) ovat arvioineet, että lapsille on tärkeää luottamuksellinen suhde heidän asioitaan hoitavan työntekijän kanssa. Turvallinen ja luottamuksellinen vuorovaikutussuhde ei rakennu hetkessä, vaan siihen tarvitaan Höykinpuron ym. mukaan ymmärrystä, läsnäoloa ja ammatillista sekä suunnitelmallista työskentelyä lapsen kanssa. Höykinpuro yhdessä sosiaalityöntekijäkollegoidensa kanssa tuo hyvin esiin, miten lapsen kanssa onnistuneet keskustelutilanteet voivat syntyä esimerkiksi yhdessä piirtämällä, pelaamalla tai kävelemällä ulkona. He ovat käytännön sosiaalityössä etsineet lasten kanssa toimivia tapoja tavata ja käydä keskusteluita. Lasten tilanteet ovat vaihtelevia, minkä takia myös tapaamiset ovat yksilöllisesti sovittavia. He katsovat, että olennaista on antaa tilaa lapsen senhetkiselletilanteelle ja lapsen yksilöllisille tarpeille eikä vain nojata edelliseen tapaamiseen tai aiempaan tietoon. (Höykinpuro ym. 2018; ks. myös Seppänen 2021, 84–85; Davies 2014, 98.)

Lasten kuuleminen saattaa kuulostaa vähäpätöiseltä toiminnalta, mutta se ei ole sitä. Johtuu monista eri tekijöistä, jos lasta ei ole joissakin tilanteissa pysytetty kuulemaan kunnolla. Tällä voi

olla hyvinkin dramaattisia seurauksia. Esimerkkinä vaikkapa englantilaisen 8-vuotiaan Victoria Climbién tapaus. Victorian täti ja tämän kumppani kohtelivat Victoriaa kaltoin, mikä johti lopulta Victorian kuolemaan. Victoria oli ollut useiden eri palvelujen asiakkaana, mutta kukaan ei ollut jutellut hänen kanssaan, vaan Victorian näkökulmaa oli tulkannut hänen tätinsä. Valtakunnan politiikassa tämä johti *Every Child Matters* -ohjelmaan ja oletukseen, että jatkossa eri viranomaisten pitäisi tehdä paremmin yhteistyötä ja jakaa tietojaan. (Mainstone-Cotton 2019, 40–41.) Tällaisia eri aikoina tapahtuneita traagisia tapahtumia jälkeensä tarkasteltaessa on havaittu niihin liittyvän tiettyjä samankaltaisuuksia: yhteydenpitoa perheisiin on ollut harvoin ja epäsäännöllisesti, yhteydenpito on keskittynyt vanhempiin ja henkilökohtainen keskustelu lasten kanssa on puuttunut (Winter 2010, 23).

Lähtökohtaisesti lastensuojelun työntekijän ja lapsen välisessä kohtaamisessa on kyse ammatillisesta suhteesta. Se on kuitenkin myös lapsen ja aikuisen välinen ihmissuhde, jolla voi olla lapselle hyvin suuri merkitys. Lapset ovat erityisen hyviä tunnistamaan, miten aikuinen on läsnä: onko hän lapselle läsnä vain viran puolesta vai myös ihmisenä. Lasten ja ammattilaisten väliset suhteet eivät ole koskaan täysin tasavertaisia, mutta niiden tulee olla lapsia kunnioittavia, kun halutaan tietää lapsen kokemuksista ja kuulumisista. Lasten kuuleminen voidaan ymmärtää työntekijän ja lapsen välisenä vuorovaikutuksena, jossa keskeistä on lapsen mahdollisuus vapaaseen kerrontaan ja lapsen elämän eri puolien esiintuloon. (Höykinpuro ym. 2018.)

Tässä artikkelissa analysoidaan pääasiassa alle 12-vuotiaiden lastensuojelun asiakkaina olevien lasten käsityksiä siitä, miksi lastensuojelun työntekijöiden on tärkeää tavata ja kuulla heitä. Tutkimuskysymykset ovat: mitä lapset pitävät oleellisena, kun aikuinen lastensuojelun ammattilainen tapaa heitä ja mitä kuuleminen tarkoittaa lapsille?

TUTKIMUKSEN AINEISTO JA ANALYYSI

Pesäpuu ry. käynnisti vuonna 2021 kampanjan, jonka tarkoituksena oli tukea lasten kuulemista lastensuojelussa. Kampanjan tarkoituksena oli kerätä näkemyksiä pieniltä lapsilta, jotka eivät yleensä saa ääntään kuuluviin, sekä vaikuttaa päättäjiin, jotta he ymmärtäisivät lastensuojeluun kohdistettujen toimien vaikuttavan lasten elämään lapsuudesta aikuisuuteen. (Pesäpuu ry:n kotisivu 2020; 2021.) Kampanja on ollut niin lasten näkemysten välittämistä päätöksentekoon kuin myös poliittista vaikuttamistyötäkin.

Pesäpuu ry. pyysi kampanjatiedotteen avulla vapaaehtoisia aikuisia keräämään lastensuojelun asiakkaana olevilta lapsilta vastauksia. Aikuisia pyydettiin tilaamaan postikortteja ja mahdollistamaan lasten osallistuminen kampanjaan. Kortteja tilasivat erilaiset toimijat, järjestöt ja kunnat ympäri Suomen. Kortteja lähetettiin heille yhteensä 1800 kappaletta. (Kalliola & Paaso 2021a.)

Lapsilta kysyttiin, haluavatko he osallistua kampanjaan, ja heille annettiin myös mahdollisuus olla osallistumatta. Aikuista pyydettiin lukemaan kortissa osoitettu kirje ja kysymys lapsille sekä

tarkentamaan kysymystä tarvittaessa. Lapset kirjoittivat vastauksensa postikortteihin, joiden yläreunaan oli painettuna kysymys: *Miksi lastensuojelun työntekijän on tärkeää tavata ja kuunnella lapsia?* Korttiin kirjoitettiin lapsen ikä, mutta ei muita tunnistettavia tietoja. Kirjeissä kerrottiin, että lasten vastauksia tullaan käyttämään jatkossa vaikuttamistyössä ja niistä kootaan julkaisu päättäjille. Lapsille annettiin mahdollisuus myös piirtää vastauksensa. (Kalliola & Paaso 2021b.)

Lasten vastauksia kerättiin elokuun 2020 ja tammikuun 2021 välisenä aikana. Kampanja keräsi koko Suomen alueelta yhteensä 122 korttia lastensuojelun avo- ja sijaishuollon asiakkaina olevilta lapsilta. (Kalliola & Paaso 2021b.) Tutkimuslupa aineiston käyttöön on saatu Pesäpuu ry:ltä syksyllä 2021. Lasten kirjalliset vastaukset (n = 116) on litteroitu sanatarkasti Word-tiedostoon (6 sivua, 1-riviväli), ja ne muodostavat tämän artikkelin tutkimusaineiston. Tutkimusaineisto siirrettiin kokonaisuutena Atlas.ti-ohjelmaan tekstidokumenttina (Word). Kuusi lasta on lähettänyt vain piirroksen, joita ei analysoida tässä yhteydessä. Esimerkiksi yhdessä piirroksessa oli eri-ilmeisiä hymiöitä, toisessa lapsi sanoo aikuiselle ”EI” ja kolmannessa kaksi ihmishahmoa osoittaa toisiaan pyssyillä. Lapset ovat lähettäneet näkemyksensä aikuisen avustuksella, mikä on saattanut vaikuttaa heidän mielipiteensä ilmaisuun.

Tarkoituksena oli kerätä 3–12-vuotiaiden lasten ajatuksia, mutta myös yli 12-vuotiaat halusivat osallistua (yhteensä yhdeksän yli 12-vuotiaasta, joiden ikä oli mainittu). Heidän vastauksensa on analysoitu osana aineistoa. Kaksi lasta ei

halunnut vastauksiaan osaksi painettua julkaisua. Aineistosta on poistettu mahdolliset lasten tunnistetiedot. Joissakin tilanteissa aikuinen on auttanut lasta kirjoittamaan vastauksen postikorttiin. (Kalliola & Paaso 2021b.)

Kun tutkimusaineistoa kerätään lapsilta, törmätään aina kysymykseen, voiko lasten tuottamaan tietoon luottaa. Samaa voitaisiin kuitenkin kysyä aikuistenkin tuottamasta tiedosta. Vaikka lasten tuottamaa tietoa erityisesti osana viranomaistoimintaa pitää arvioida kriittisesti, on tutkimus tuonut esiin, että hyvinkin nuoret lapset voivat kertoa itselleen merkityksellisistä kokemuksista luotettavasti ja yksityiskohtaisesti (Korkman 2018). Myös Tulensalo (2015, 25) on tutkimuksessaan todennut, että jo alle 12-vuotiaat ovat kyvykkäitä kertomaan, kuulemaan ja käsittelemään itseään koskevaa tietoa.

Höykinpuro ym. (2018) avaavat hyvin, miten lapsia kuultaessa saatetaan törmätä tilanteisiin, jotka eivät vaikuta aikuisten näkökulmasta todenperäisiltä. He uskovat käytännön sosiaalityön kokemuksensa pohjalta, että lapset harvoin vääristelevät totuutta; he vain kertovat asioita oman subjektiivisen tulkintansa kautta. Lapset saattavat suojella itseään tai vanhempaansa joko tietoisesti tai tiedostamattaan. (Emt.)

Lasten vastaukset tutkimusaineistossa ovat useimmiten lyhyitä ja toteavia joko muutaman sanan lauseita tai muutaman lauseen pituisia virkkeitä. Vaikka lasten vastaukset ovat lyhyitä ja osittain

toteavia, ne ovat silti hyvin vaikuttavia ja pyytävät aikuisia pysähtymään ja kuuntelemaan lapsia (ks. myös Saaristo 2021). Hyvärinen ja Pösö (2018) ovat todenneet, että lasten puhe haastatteluisissa saattaa olla niukkaa ja katkoksellista, eivätkä nämä lasten kirjalliset vastaukset välttämättä eroa ainakaan tyylillisesti siitä, mitä lapset sanoisivat haastattelutilanteissa. Hyvärinen ja Pösö (2018) arvioivat, että työntekijän tehtävänä on haastatteluissa tukea lasta ilmaisemaan näkemyksiään ja tehdä oikeita tulkintoja niiden pohjalta. Kirjallisten vastausten tulkinnessa tällaista mahdollisuutta ei kuitenkaan enää ole.

Tarkastelemme lasten viestejä teksteinä. Tekstiin sijoitettuja sitaatteja on editoitu varovaisesti siten, että niistä on korjattu muutamia pilkku- ja kirjoitusvirheitä ymmärrettävyyden lisäämiseksi. Puhekieliäisyyttä ei ole muutettu. Analysoimme lasten kirjallisia vastauksia ja etsimme niiden yhtäläisyyksiä ja eroja sekä teemme niiden pohjalta tulkintaa. Tähän tutkimukseen osallistuneet lapset ovat lastensuojelun asiakkaita, joten heillä on kokemuksia viranomaisista. Eri asia on, miten he viranomaisen mieltävät tai miten he ikänsä perusteella osaavat eritellä, kenen kanssa he keskustelevat tai ovat vuorovaikutuksessa. Vastauksissa 16 lasta on maininnut yhteensä 20 kertaa sosiaalityöntekijän (6 mainintaa) tai sossun (14 mainintaa). Useimmiten vastauksissa tekijä ilmaistaan epämääräisemmin joko työntekijänä tai ”ne” tai ”se”.

Taulukko 1. Vastanneiden lasten ja nuorten iät, joiden ikä on mainittu (3–16 vuotta)

Ikä	Lukumäärä	prosenttiosuus (%)
3–5	12	13
6–8	35	39
9–11	26	29
12–14	14	16
15–16	3	3
Yhteensä	90	100

Vastanneiden 116 lapsen ja nuoren mainitut iät vaihtelivat 3–16 ikävuoden välillä. Ikä oli mainittu yhteensä 90 vastauksessa, ja 26 vastauksesta puuttui ikä. Vastanneista, joiden ikä oli mainittu, 68 prosenttia oli 6–11-vuotiaita. Koska pääosa vastanneista oli alle 12-vuotiaita, käytämme tutkimuksessa lukemisen helpottamiseksi pääasiassa käsitettä lapsi. Kun selkeästi viittaamme yli 12-vuotiaisiin, käytämme käsitettä nuori.

Aineistoon liittyy useita rajoituksia. Ensinnäkin tutkimusaineistosta puuttuvat lastensuojelun työntekijöiden tapaisiin selkeästi kriittisesti suhtautuvien lasten vastaukset. Lasten vastausten taustalla voi olla kritiikkiä tai pettymystä, mutta niiden tulkinta on vaikeaa. Vastauksissa painottuvat pääasiassa lasten omat elämäntilanteet ja niihin toivotut muutokset. Toiseksi monista vastauksista puuttui lasten ikä, mikä vaikeutti aineiston tarkempaa analyysia iän mukaan. Kolmanneksi kirjoitetut vastaukset jättivät avoimeksi monia kysymyksiä, koska ne ovat usein aika lyhyitä eivätkä paljasta esimerkiksi kehonkieltä tai äänensävyä.

Tutkimusaineiston analyysi

Artikkelin analyysia voidaan kutsua teoriaohjaavaksi sisällönanalyysiksi, koska lähtökohtanamme on ollut aineisto, mutta olemme saaneet viitteitä sen ryhmittelyyn lasten haastattelua koskevien teemojen ja toimintakykyteorian pohjalta.

Analyysikehikkona käytettiin alkuun Hyvärisen ja Pösön (2018) haastateluorientaatioita, jotka kuvaavat lastensuojelun työntekijän näkökulmaa ja tiedonintressiä. Hyvärinen ja Pösö ovat kuvanneet lasten kuulemista selvittelevän, mielipidettä kartoittavan, kuulumisia selvittelevän ja muutokseen pyrkivän haastateluorientaation avulla. Nämä orientaatiot muunnettiin tässä tutkimuksessa palvelemaan lapsikeskeistä näkökulmaa, lasten odotuksia sille, miten heitä pitäisi kuulla: 1. Tulisiko työntekijän saada tietoa heitä kohdanneesta elämäntapahtumasta tai laajemmin heidän elämäntilanteestaan? (koodi *selvittely*) 2. Haluavatko he ilmaista työntekijälle mielipiteensä jostakin asiasta? (koodi *mielipide*) 3. Toivovatko

he työntekijän selvittävän, miten heillä menee ja miten he voivat? (koodi *luottamuksen rakentaminen*) 4. Haluavatko he, että työntekijät tukisivat heitä voimaan paremmin? (koodi *muutos*). Selvittelykoodiin merkittiin tekstisegmenttejä, joissa lapsi toivoo työntekijän tietävän, mitä heille kuuluu. Luottamuksen rakentaminen -koodiin merkittiin tekstisegmentit, joissa lapsen vastauksessa näkyvät yhdessä tekeminen työntekijän kanssa tai tunteet ja odotukset kuulumisten selvittämiseen. Muutos-koodilla merkittiin tekstisegmentit, jotka viittaavat lapsen psykososiaaliseen muutokseen mutta myös toiveeseen ulkoisesta muutoksesta, esimerkiksi sijoituspaikan muutoksesta. Lasten vastauksia koodattiin myös useamman koodin alle.

Kun aineistoa luettiin useampaan kertaan, luotiin myös uusia sisällöllisiä koodeja, koska haastatteluorientaatioihin perustuvat koodit eivät vastanneet kaikkeen, mitä lasten vastaukset tuottivat. Samalla kun aineistoa koodattiin, kirjoitettiin myös muistiinpanoja eri koodien sisällöstä. Alustavan koodauksen perusteella lasten vastauksissa korostuivat luottamuksen rakentaminen ja selvittely. Vastanneet lapset ja nuoret toivovat työntekijän tapaamiselta tilaisuutta kertoa, mitä heille kuuluu, miten he voivat ja mitä heille on mahdollisesti tapahtunut. Luottamuksen rakentamisessa erottuivat lasten toive työntekijän henkisestä tuesta ja mahdollisuudesta viettää lasten kanssa aikaa, esimerkiksi leikkien, pelaten tai tehtäviä tehden. Luonnollisesti lasten vastauksissa eivät erotu lastensuojelun erilaiset prosessit, vaan lähtökohtana on heidän oma

elämäntilanteensa ja siihen liittyvät kuulumiset. Mielipiteen ilmaisu näyttää lapsilla viittaavan yleensä siihen, että he pitävät tärkeänä sitä, että lasten näkemyksiä kuullaan ja heidän mielipiteillään on väliä. Muutos-koodi ei tässä aineistossa viitannut vain positiivisiin terapeuttisiin muutoksiin lasten ajatuksissa ja käytöksessä vaan myös heidän toiveisiinsa siitä, että työntekijä vaikuttaisi heidän elämäntilanteensa olosuhteiden muutokseen, esimerkiksi koulunkäyntiin, perhehoitoon tai kotiutukseen. Aineiston analyysin pohjalta on kirjoitettu myös toinen artikkeli, jossa keskitytään osallisuuteen lasten näkökulmasta (Törrönen ym. 2022).

Vastaukset eroavat toisistaan siten, että osassa vastauksia korostuu pikemminkin rationaalinen asioiden hoitaminen ja selvittely, kun taas toisessa osassa vastauksia lapset toivovat, että työntekijät välittäisivät heistä ja pitäisivät heitä tärkeinä. Osa lapsista näkee tapaamiset ja kuulemisen lastensuojelun työntekijöiden työnä, kun taas osa näkee suhteen työntekijään enemmän itselleen merkityksellisenä ihmissuhteena ja odottaa yhteisiä hetkiä työntekijän kanssa.

Analyysivaiheessa paljastui, että lasten vastauksiin sisältyi samankaltaisia koodeja riippumatta iästä. Ainoastaan alle 5-vuotiaiden vastauksissa ei näkynyt selviä viitteitä mielipiteen ilmaisuista tai heidän toivomistaan muutoksista elämäänsä (ks. Taulukko 2) (Törrönen ym. 2022; ks. myös Vainionpää 2021, 19).

Taulukko 2. Tekstisegmenttien määrä lasten iän mukaan

Ikä (vuosia)	Selvittely	Mielipide	Luottamuksen rakentaminen	Muutos	N	%
Ei ikää	11	7	12	5	35	22
3–5	5	0	10	0	15	9
6–8	21	4	17	6	48	30
9–11	11	1	7	16	35	22
12–14	11	2	7	2	22	14
15–16	2	1	0	1	4	3
<i>Yhteensä</i>	61	15	53	30	159	100

Koodauksen ja luennan avulla haluttiin saada kokonaiskuvaa lasten vastauksista. Koodeista muodostettuja sitaattitiedostoja luettiin myös erikseen. Lisäksi niistä muodostettiin visuaalinen verkosto solmuineen ja linkeineen havainnollistamaan tekstisegmenttien semanttista suhdetta ja systematisoimaan tutkimusaineistoa. Tutkimusaineiston visualisointi auttoi hahmottamaan, että aineistossa korostui lasten toive siitä, että työntekijä ottaa selvää, mitä heille kuuluu ja mitä he tuntevat, sekä auttaa heitä voimaan paremmin tai muuttamaan heille epäedullisia olosuhteita. Analyysin edetessä lasten esittämästä lastensuojelun kuulemisen sisällöstä luotiin yläkategorioita, jotka kiinnittyvät myös teoreettisesti Senin (2009) toimintakykyteoriaan. Lasten vastauksissa olennaisena näyttäytyy, että 1) työntekijät olisivat tietoisia heidän elämäntilanteestaan ja arkensa sujuvuudesta, 2) lapset saisivat tarvitessaan apua arkeaan koskeviin muutoksiin ja 3) lapset saisivat vahvistusta turvallisuuden tunteeseensa. Seuraavissa luvuissa kuvataan näitä lasten kuulemiselle antamia painotuksia, jotka voivat sisältyä myös yhteen tapaamiseen.

LASTEN KUULEMINEN LASTEN NÄKÖKULMASTA

Lasten vastauksissa tulee selkeästi esiin Mainstone-Cottonin (2019, 9–24) idea lasten kuulemisesta: lapsilla on oikeus mielipiteisiin ja ideoihin, ja kuulemisen avulla aikuiset saavat ymmärrystä heidän maailmastaan sekä antavat heille tunteen, että he ovat erityisiä ja tärkeitä sekä vahvistavat heidän hyvinvointiaan ja osallisuuden tunnettaan. Huomionarvoista on, että jo 3-vuotias voi tietää, että lapset ovat tärkeitä:

Koska se olen minä! 3 v.

Vastauksissa toistuu lasten pyyntö siitä, että heidän näkemyksillään ja toiveillaan olisi merkitystä, niitä kuultaisiin ja ne otettaisiin vakavasti. Samoin kirjoittaa Inkinen (2018) lasten kuulemisesta heidän näkökulmastaan:

”Lasten ja nuorten kohtaamisessa ja osallisuudessa tärkeintä on tunne: Tunne siitä, että on tullut kuulluksi. Tunne siitä, että on arvokas. Tunne siitä, että aikuiset ottavat lasten ja nuorten ajatukset tosissaan ja pitävät heistä huolta. Tunne siitä, että voi

vaikuttaa omassa elämässä tapahtuviin asioihin.”

Lasten vastaukset tukevat lapsikeskeistä sosiaalityön tulkintaa ja korostavat kohtaamista työntekijän kanssa lasten senhetkisestä elämäntilanteesta käsin. Lapset haluavat myös itse vaikuttaa omaan elämäntilanteeseensa ja olla siten aktiivisia toimijoita. Lapset toivovat työntekijöiden näkevän heidät ainutlaatuisina yksilöinä, mutta kuitenkin saavansa olla lapsia, joista aikuiset kantavat vastuun. He tahtovat, että työntekijä tulee tietoiseksi heidän kokemuksistaan ja tunteistaan sekä suojelee heitä vahingoittavilta asioilta.

Lapset toivovat tapaavansa työntekijän, jonka kanssa olisi helppo puhua ja joka olisi tuttu, kiltti ja auttaisi arjen sujumisessa:

Lapsista voi olla turvallisempaa puhua jollekin jolle on luotettava puhua ja helppo puhua. (ei mainittu ikää)

Tietoisuus elämäntilanteesta

Lasten vastauksissa näkyy toive lapsen kuulemisesta, jotta työntekijät tietävät, mitä lapsille on tapahtunut. He olettavat tapaamisen auttavan tiedonvaihdoissa ja niiden mahdollistavan kuulemisen. Lasten vastauksissa mielipide ei välttämättä saa juridista luonnetta, eivätkä he siis toivo itselleen samaa puheoikeutta kuin huoltajillaan; ennemmin mielipide viittaa lasten näkemykseen omasta elämäntilanteestaan.

Siksi, että lapset on yhtä tärkeitä! Ja sossujen on tärkeä kuulla mitä mieltä lapset on asioista ja kuulla miten menee eskari, koulu, päiväkotit ja on tärkeä, että lapsia kuunnel-

laan ja on tärkeä, että lapsilla on hyvä olo! (ei mainittu ikää)

Työntekijän ja lapsen tapaamiset voivat lisätä lasten mahdollisuuksia toimia ja samalla parantaa heidän edellytyksiään hyvään elämään (ks. Niiniluoto 2015, 230). Työntekijän ja lasten tapaamisissa vaihdetut kuulumiset tuovat lapsille tunteen, että heistä välitetään ja heidän kuulumisistaan ollaan kiinnostuneita. Jutteluhetket voivat selvittää heidän menneitä kokemuksiaan ja tuoda perspektiiviä nykyisyyteen, mutta myös auttaa heitä suuntaamaan ajatuksiaan ja toimintaansa tulevaisuuteen. Nämä arkiset kuulumisten vaihdot voivat ylläpitää lasten toimintakykyä siten, etteivät vaikeudet pääse kasautumaan.

Toimintakyky viittaa lasten vastauksissa siihen, että työntekijät ovat tietoisia heidän kokonaiselämäntilanteestaan ja heidän tarvitsemastaan tuesta sujuvaan arkeen:

Esim: koska lapsella voi olla jotain mielen päällä ja sen voi sitten kertoa lastensuojelijoille tai vaikka sen takia että nähdään, miten lapsilla menee et mitä niille kuuluu tai mitä se on tehnyt? 12 v.

Toimintakyky tarkoittaa ihmisten mahdollisuutta tai toimintavapautta käyttää resurssejaan johonkin itselle merkitykselliseen tai tärkeään (Sen 2009, 18–19). Esimerkiksi huono terveys, lukutaidon puute tai perusvapauksien puutteet sulkevat ulos monia mahdollisuuksia toimia ja tehdä valintoja (Simpura & Uusitalo 2011, 109). Nämä kysymykset ovat olennaisia lasten oikeudenmukaisuuden toteutumisen näkökulmasta (ks. Sen 2009, 215).

Lasten vastauksissa kuuleminen näytetään kuin työntekijöiden ja lasten yhdessä luomina vuorovaikutustilanteina ja vastauksina arkiseen toimintaan ja sen mahdollisiin esteisiin. Lapset eivät tahdo vain keskustelua työntekijän kanssa, vaan yhdessä vietettyä aikaa esimerkiksi korttia pelaten, leikkien tai kotitehtäviä tehden:

Se on kivaa tavata sitä. Se on jännää tavata se. Se on outoa myös. Se oli hauska leikkiä sen kaa. 4 v.

Lapset pitävät tärkeänä, että myös heidän omia toiveitaan kuullaan, heidän kuulumisistaan ollaan kiinnostuneita ja heidän näkökulmaansa ymmärretään (ks. Aadnanes 2018).

Kysyy kuulumiset ja koska on tärkeä kuunnella lapsien riitoja ja murheita. (ei mainittu ikää)

Lasten vastauksista tulee esiin, että he painottavat aikuisten velvollisuutta pitää heistä huolta etenkin, jos heidän omat vanhempansa eivät voi hyvin. He näkevät, että työntekijällä on vastuu lapsesta, jos tämä on hänet sijoittanut. Lasten mielestä heidän kuuluisi saada olla lapsia:

Ja aikuisenkin pitäisi määrätä lasta. 6 v.

No, koska työntekijän pitää päättää kaikki asiat. Että voi tehdä asioita. Koska sit se tuntee mut. 8 v.

Apua arjen muutoksiin

Lapset ymmärtävät heidän auttamisensa osana lastensuojelun työntekijän työtä. He näkevät, että työntekijöillä on mah-

dollisuus auttaa heitä tekemään arkeaan koskevia muutoksia:

Jotta he voivat auttaa lapsia. Se on heidän työ. 9 v.

Muutostilanteet voivat liittyä sijaishuollon järjestelyihin, taloudelliseen tukeen, harrastusten tukemiseen ja jopa kuulemiseen ristiriitatilanteissa. Vastauksissa lapset viestivät siitä, että he voivat vaikuttaa omaan elämäänsä, kun työntekijät kuulevat heitä. Lapset toivovat työntekijöiden olevan aktiivisia heihin päin, koska lapset eivät voi aina omaaloitteisesti ottaa yhteyttä, kun heillä on vaikeuksia. Toiveiden kuulluksi tuleminen merkitsi lapsille sitä, että he pysyvät vaikuttamaan omaan elämäänsä ja tulevaisuuteensa:

Koska on tärkeää kuunnella lasten huolia ja murheita, lisäksi lasten toiveilla voi olla vaikutusta myös tulevaisuuteen. Ja lasten tulee tuntee olonsa hyväksytyksi ja turvallisiksi oli lapsi sitten missä vaan. Lisäksi lasta voidaan auttaa tunteiden käsittelyssä. 10 v.

Koska sitten voi saada omia toiveita läpi käytäntöön. 12 v.

Lapset näkevät asemansa muutosten suhteen alisteisena työntekijöille, joiden toimilla voi olla suurikin merkitys heidän elämälleen: työntekijät voivat esimerkiksi vaikuttaa heidän koulunkäyntiinsä tai sijaishuoltoapaikan valintaan. Muutamat lapset lähettävät konkreettisia toiveita, että he haluavat työntekijän estävän heidän kotiutuksensa, palauttavan heidät takaisin kotiin tai että he voisivat käydä kotona useammin:

Että lapsi voi kertoa, että haluaa olla enemmän kotona. Voi kertoa, jos on paha mieli 6 v.

Kun vastauksia tarkastelee ikäryhmittäin, esimerkiksi 3–5-vuotiaiden lasten vastauksista ei ilmene toiveita oman elämäntilanteen muutokseen, vaan työntekijöiden tapaamisia perustellaan pikemminkin sillä, että he ovat lapsina tärkeitä. Lapset odottavat yhteisiä hetkiä työntekijän kanssa. Mielenkiintoista on, että jo kuusivuotiaat lapset toivovat, että työntekijä voi auttaa heitä ja vaikuttaa heidän mahdollisuuksiinsa toimia. Konkreettiset toiveet voivat liittyä ei vain sijaisuholtopaikkojen muutokseen, vaan myös esimerkiksi erilaisiin tarvikkeisiin tai taloudelliseen tukeen, jotka mahdollistavat lasten toiveiden toteutumisen.

Nuoret voivat vastauksissaan arvioida kuulemista pienempien lasten näkökulmasta. Heidän vastauksissaan on myös kriittisempiä äänenpainoja. Tapaamisia pidetään tärkeinä sen tähden, että lasten näkemyksiä ja omaa tulkintaa tilanteista voidaan ymmärtää paremmin:

Omasta mielestäni on hyvä, että he tapavat ja kuuntelevat koska siten lapset pystyvät tuomaan omat näkemykset, toiveet yms. esille. Jos lapsi esittää toiveen esim. jostain kavereiden näkemisestä yms. on työntekijöiden silloin helpompi toteuttaa ja tehdä asioita, jotka olisivat kaikille mieliksi. Tällöin lapsille tulee parempi fiilis sossuista ja munki ikäiset sais paremman kuvan sossuista ja olis myötämielisempiä. 13 v.

Tässä nuoren näkemyksessä tulee esiin arkisiin sääntöihin, kasvatukseen ja jopa lasten suojeluun liittyviä kysymyksiä, joihin ei ole aina helppoa löytää kaikkia

osapuolia tyydyttävää ratkaisua. Lapsen kuuleminen haastavissa tilanteissa on erityisen vaativaa. Olennaista on lasten kanssa keskustelu ja heidän näkemyksiensä ja toiveiden kuuleminen sekä pohdinta, miten tukea heidän toimintaansa ja valintojen tekoa lapsia suojellen. Kaikille mieleiset ratkaisut eivät ole aina mahdollisia, ja siksi tarvitaan tietoisuutta yhteisistä säännöistä ja periaatteista sekä perusteluja, jos toiveita ei pystytä toteuttamaan (ks. myös van Bijleveld ym. 2013, 133–136).

Turvallisuuden tunteen vahvistaminen

Lastensuojelun työntekijän tehtävänä on lasten mielestä tukea heidän turvallisuuden tunnettaan. Lapset toivovat työntekijöiden suojelevan heitä vaikeissa tilanteissa ja tukevan erilaisten tunteiden kanssa. Lasten vastauksissa näkyy erityisesti toive heidän mieltänsä ja fyysisen koskemattomuutensa suojelusta. Erityisen koskettavasti lapset tuovat esiin, ettei heitä saa pakottaa tekemään jotakin, mitä he eivät tahdo, tai he tarvitsevat apua, jos heitä kiusataan tai lyödään. Työntekijän toivotaan olevan tietoinen lapsia uhkaavista tekijöistä sekä selvittävän heidän mieltään painavia asioita:

Siksi, lapset on tärkeitä, niitä pitää suojella, ettei lapsia pakoteta tekemään pelottavia asioita. Lapset saa puhua omat asiat eikä niin, että aikuiset saa päättää. Vai saako vaan aikuiset päättää kaikki asiat. (ei mainittu ikää)

Koska me sanotaan mitä on tapahtunut täällä talossa. Kiva ja ei kiva. Ja sossu myös päättää asioista, jos se ei tiedä meidän mielipidettä. 10 v.

Lapset odottavat työntekijöiltä tunteita, joiden avulla heidän turvallisuuden tunnettaan voidaan vahvistaa. Tunnetaidot näkyvät esimerkiksi siinä, miten työntekijät lohduttavat lapsia tai reagoivat heidän elämänsä tapahtumiin. Työntekijän toivotaan auttavan tunteiden käsittelyssä siten, että lapset voisivat jakaa huoliaan, paha mieltä tai murheitaan; työntekijä ottaisi osaa suruun tai lohduttaisi, kun lapsilla on ikävä tai paha mieli.

Tunnetaitojen avulla työntekijät pystyvät vuorovaikutustilanteissa kohtaamaan lapset empaattisesti ja ymmärtämään heidän näkökulmaansa. He pystyvät kohtaamaan lapset arvostavasti ja välittämään siitä, mitä heille kuuluu. Jo työntekijän antaessa aikaa lapsille nähdään osoittavan, että he arvostavat lapsia.

Maininnat emotionalisesta avusta ja tuesta vaihtelevat lohdutuksesta konkreettisiin elämäntilanteen ratkaisuihin. Auttaminen ilmaisee lasten näkökulmasta sitä, että he saavat lastensuojelun työntekijältä tukea omaan elämäntilanteeseensa ja empaattista ymmärrystä sille, mitä he tuntevat.

Lasten vastauksista on tulkittavissa, että he toivovat työntekijän suhtautuvan heihin empaattisesti ja pitävän heitä tärkeinä. Lapset saattavat toivoa työntekijöiden käyvän useammin heidän luonaan. He kertovat, että työntekijän kanssa voi tehdä mukavia asioita, mikä ei näyttäyty sinänsä jonkin asian muuttamisena tai siihen vaikuttamisena, vaan ajankuluna tutun ihmisen kanssa ja aikana, joka on omistettu heille.

Lasten vastauksissa lastensuojelun työntekijän tapaamisia toivotaan erityisesti tilanteisiin, joissa lapsella on huolia, paha mieli tai ikävä. Työntekijän toivotaan lohduttavan heitä. Joidenkin lasten vastauksista näkyy, miten heille on syntynyt luottamuksellinen tunnesuhde työntekijään ja heistä tuntuu, että työntekijä pitää heistä ja on kiltti. Eräs lapsi mainitsee, että sama työntekijä juttelee myös äidin kanssa. Lapset odottavat, että työntekijät kysyvät heidän kuulumisiinsa ja tukevat heitä, jos heillä on riitoja ja murheita. Lapset myös osaavat kertoa, että heidän oloaan helpottaa, kun lapsia autetaan tunteiden käsittelyssä. Lapsen tilanne helpottuu, kun hänestä tuntuu paremmalta ja hän saa käsitellä mieltään painavia asioita. Eräs vastaaja tuo hyvin esiin toiveen työntekijästä, joka osaa ottaa osaa pienen lapsen suruun:

Jos mulla on tärkeitä kysymyksiä, vaikka miksi isi on kuollut. Jos on vaikka mielen päällä jotain. 8 v.

Lasten kokemukset voivat olla vaikeita sekä lapsille että työntekijöille. Lapset voivat vältellä vaikeista tapahtumista keskustelua, mikä kuitenkin voi kaventaa heidän voimavarojaan. Lastensuojelun työntekijä voi helpottaa lapsen oloa sillä, että lapsi tuntee tulleen kuulluksi. Lapsen kokemia oireita, kuten ahdistuneisuutta, syllisyyttä tai univaikeuksia, voi avata kertomalla niiden olevan tavallisia reaktioita voimakasta stressiä aiheuttavaan tai voimavaroja koettelemaan tilanteeseen. (Juusola & Vehkaoja 2018.) YK:n lapsen oikeuksien komitea korostaa, ettei lasta pidä haastatella (arviointi/selvitys) useammin kuin on tarpeen silloin, kun käsitellään ikäviä tapahtumia (Yleiskommentti nro 12, 8). Lasten tukeminen, eli asioiden käsittely

ja työstö mahdollisesti useaankin kertaan ikävien tapahtumien jälkeen, on muuten suositeltavaa.

Tapaamisten hyöty voi näkyä siinä, että lasten elämäntilanne paranee.

Voi auttaa, jos on jokin asia huonosti. Voin kysyä omista asioista, jotka mietityttää. Minusta tuntuu, että sosiaalityöntekijä välittää minusta. Auttanut minua, että elämä on "parempaa" esim. harrastuksilla. (ei mainittu ikää)

Myös toinen lapsi tuo esille, miten työntekijä on auttanut häntä ja tehnyt hänen elämästään parempaa: aikuisen kanssa puhuminen auttoi häntä. Tapaamisten ja juttelun avulla työntekijä sai tietää, mitä lapselle kuului. Hänelle löydettiin perhe. Kuulluksi tuleminen voi auttaa lapsia ymmärtämään omia kokemuksiaan ja lisätä heidän turvallisuuden tunnettaan.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä artikkelissa keskityttiin tarkastelemaan pääasiassa alle 12-vuotiaiden lastensuojelun asiakkaina olevien lasten käsityksiä siitä, mitä he pitävät oleellisena asiana, kun lastensuojelun työntekijät tapaavat ja kuulevat heitä. Lasten vastaukset eivät kerro siitä, miten heidän kuulemisensa on toteutunut. Vastauksissaan he esittävät toiveita, miten ja miksi heitä pitäisi kuulla. Lasten vastauksissa korostuu sen merkitys, kuka heitä kuulee, miten ja mistä asioista. Niissä näkyy toive kohdata työntekijä, joka ymmärtää heitä empaattisesti ja on kiinnostunut heidän kuulumisistaan. Kohtaamiset voivat keskustelujen lisäksi olla myös muuta yhdessä tekemistä.

Vastausten perusteella lapset pitävät tärkeänä, että kuuleminen lähtee liikkeelle heidän senhetkisestä elämäntilanteestaan, työntekijät vaikuttavat heidän elämänsä koskevien toiveiden tai muutosten toteutumiseen, jotka parantavat heidän kokonaisvaltaista hyvinvointiaan, sekä työntekijät lisäävät heidän turvallisuuden tunnettaan.

Lasten ja työntekijöiden kohtaamiset ovat osa yhteiskunnan demokraattista käytäntöä, jonka avulla on mahdollista tukea lasten oikeudenmukaista ja reilua kohtelua sekä heidän toimintakykyään ja mahdollisuuksiaan muuttaa arkeaan. Kuuleminen antaa mahdollisuuden sille, että lapset tuntevat itsensä arvotetuiksi ja oikeudenmukaisesti kohdelluiksi yhteiskunnan jäseniksi.

Oikeudenmukaisuuden vaatimus yhdistyy teoreettisesti Senin (2009) toimintakykyteoriaan ja sitä kautta hyvinvoinnin tutkimukseen. Senin teorian peruskäsite on varallisuuden sijasta ihmisen toimintakyky tai -valmius (*capability*). Tämä tarkoittaa lasten mahdollisuutta tai toimintavapautta käyttää resurssejaan johonkin itselle merkitykselliseen tai tärkeään. Sen näkee, että kun ihminen voi elämässään valita eri toimintavaihtoehtojen välillä, on hänellä toimintakykyä, joka luo edellytykset oikeuden toteutumiseen ja oikeudenmukaiseen yhteiskuntaan. Sen (2009, 215) pitää valintaprosessia erityisen olennaisena oikeudenmukaisuuden toteutumiselle.

Kohtaamiset työntekijöiden kanssa antavat pienille lapsille ensikokemuksia siitä, miten reilusti yhteiskunta toimii heitä kohtaan sekä millaisia mahdollisuuksia heillä on vaikuttaa oman

elämänsä kulkuun. Lasten kuulemis-tilanteet ovat demokraattisia oppimis-prosesseja, joissa sekä lapset että aikuiset voivat oppia yhdessä, miten yhdenvertaisuutta ja toisten kunnioitusta toteutetaan. Kuuleminen tekee lapsille hyvää, jos se antaa heille kokemuksen siitä, että he ovat arvokkaita itsenään ja heitä ymmärretään. Se voi tukea lasten itsetuntoa ja itsekunnioitusta sekä vahvistaa myös työntekijöiden ammattidentiteettiä sekä tuoda työniloa ja lisää tunnetta työn merkityksellisyydestä.

KIRJALLISUUS

- Aadnanes, Margrete (2018) Disclosure and assessment in child abuse and maltreatment cases: young people's and social work professionals' perspectives. *Nordic Social Work Research* 9 (3), 262–275. <https://doi.org/10.1080/2156857X.2018.1494032>
- Biggeri, Mario & Ballet, Jérôme & Comim, Flavio (2011) The capability approach and research on children: Capability approach and children's issues. Teoksessa Sabine Andresen, Isabell Diehm, Uwe Sander & Holger Ziegler (toim.) *Children and the good life. New challenges for research on children*. Lontoo: Springer, 75–90. https://doi.org/10.1007/978-90-481-9219-9_6
- Dahlberg, Gunilla & Moss, Peter (2014) Series editors' foreword. Teoksessa Bronwyn Davies (toim.) *Listening to children. Being and becoming*. Lontoo: Routledge, 10–15.
- Davies, Bronwyn (2014) *Listening to children. Being and becoming*. Lontoo: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315770390>
- Featherstone, Brid & Gupta, Anna (2017) Ten: The capability approach: What can it offer child protection policy and practice in England? Teoksessa Hans-Uwe Otto, Melanie Walker & Holger Ziegler (toim.) *Capability-promoting policies*. Bristol: Policy Press, 183–200. <https://doi.org/10.46692/9781447334323.010>
- Gupta, Anna (2017) Learning from others: An autoethnographic exploration of children and families social work, poverty and the capability approach. *Qualitative Social Work* 16 (4), 449–464. <https://doi.org/10.1177/1473325015620946>
- Hyvärinen, Sauli & Pösö, Tarja (2018) Johdanto – Miksi tämä teema? Teoksessa Sauli Hyvärinen & Tarja Pösö (toim.) *Lasten haastattelu lastensuojelussa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Höykinpuro, Milla & Sauramäki, Sari & Välimaa, Mira (2018) Kuulumisia selvittelevä haastattelu. Teoksessa Sauli Hyvärinen & Tarja Pösö (toim.) *Lasten haastattelu lastensuojelussa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Inkinen, Helena (2018) Epilogi – lasten ja nuorten kuuleminen heidän näkökulmastaan. Teoksessa Sauli Hyvärinen & Tarja Pösö (toim.) *Lasten haastattelu lastensuojelussa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Juusola, Aino & Vehkaoja, Sini (2018) Kohditi muutosta – muutokseen motivoiminen yhteistyössä lapsen ja nuoren kanssa. Teoksessa Sauli Hyvärinen & Tarja Pösö (toim.) *Lasten haastattelu lastensuojelussa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kalliola, Susanna & Paaso, Sari-Anne (2021a) Lapsilla on asiaa – kuuntelemekö heitä? Teoksessa Susanna Kalliola & Sari-Anne Paaso (toim.) *Että olisi mahdollisimman hyvä olla lapsien*. <https://pe-sapuu.fi/wp-content/uploads/2021/05/Etta-olisi-mahdollisimman-hyva-olla-lapsien.pdf> Luettu 11.1.2022.
- Kalliola, Susanna & Paaso, Sari-Anne (toim.) (2021b) *Että olisi mahdollisimman hyvä olla lapsien*. <https://www.pe-sapuu.fi/wp-content/uploads/2021/05/Etta-olisi-mahdollisimman-hyva-olla-lapsien.pdf> Luettu 17.1.2022.
- Ketola, Marja-Riitta & Hetemäki, Inka (2011) Ihmisoikeusneuvoston yleismaailmallinen määräaikaistarkastelu (UPR) – Suomen toisen kansallisen raportin laatiminen. Suomen UNICEFin lausunto. Lausuntopyyntö HELM543-60/14/600/2011. <https://www.unicef.fi/unicef/tyomme-suomessa/lausunnot-ja-kannanotot/01122011/> Luettu 14.2.2022.
- Korkman, Julia (2018) Lapsen haastattelu sosiaalisen ja kognitiivisen kehityksen

- näkökulmasta. Teoksessa Sauli Hyvärinen & Tarja Pösö (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Larkins, Cath & Satchwell, Candice & Davidge, Gail & Carter, Bernie, & Crook, Deborah (2021) Working back to the future: Strengthening radical social work with children and young people, and their perspectives on resilience, capabilities and overcoming adversity. *Critical and Radical Social Work* 9 (2), 185–204. <https://doi.org/10.1332/204986020X16031172027478>
- Lastensuojelulaki (LsL) 417/2007. Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> Luettu 11.1.2022.
- Mainstone-Cotton, Sonia (2019) Listening to young children in early years settings: A practical guide. Lontoo ja Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Niiniluoto, Ilkka (2015) Hyvän elämän filosofiaa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- O’Sullivan, Siobhan & O’Connell, Cathal & Byrne, Lorcan (2020) ‘Listen to what we have to say’: Children and young people’s perspectives on urban regeneration. *Social Inclusion* 8 (3), 77–87. <https://doi.org/10.17645/si.v8i3.2884>
- Pesäpuu ry:n kotisivu (2020) Lasten oma vaikuttamiskampanja. Lapsia kuulevan lastensuojelun puolesta. Kampanjatiedote. <https://pesapuu.fi/2020/10/lasten-oma-vaikuttamiskampanja/> Luettu 11.1.2022.
- Pesäpuu ry:n kotisivu (2021) Lasten oma vaikuttamiskampanja huipentui 24.5. pidettyyn webinaariin. Lapsen ovat tärkeitä! <https://pesapuu.fi/2021/06/lasten-oma-vaikuttamiskampanja-huipentui-24-5-pidettyyn-webinaariin/> Luettu 11.1.2022.
- Prout, Alan & James, Allison (1990) A new paradigm for the sociology of childhood? Provenance, promise and problems. Teoksessa Alan Prout & Allison James & (toim.) Constructing and reconstructing childhood. Contemporary issues in the sociological study of childhood. Lontoo: The Falmer Press, 7–34.
- Saaristo, Sari (2021) ”Jos ne ei kuuntelis, ne ei tuntisi meitä.” Ajankohtaista Blogi. <https://pesapuu.fi/2021/05/jos-ne-ei-kuuntelis-ne-ei-tuntisi-meita/> Luettu 11.1.2022.
- Sen, Amartya (2009) The idea of justice. Lontoo: Penguin Books.
- Seppänen, Mari (2021) Tunnetaidot voimavarana. Opas sosiaali- ja terveystalalle. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Simpura, Jussi & Uusitalo, Hannu (2011) Hyvinvointi ja sosiaalinen kehitys. Teoksessa Juho Saari (toim.) Hyvinvointi – Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 106–139.
- Toivonen, Virve (2017) Lapsen oikeudet ja oikeusturva – Lastensuojeluasiat hallintotuomioistuimissa. Helsinki: Alma Talent Oy. [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.libproxy.helsinki.fi/teos/XTBBAED#kohta:LAPSEN\(\(20\)OIKEUDET\(\(20\)JA\(\(20\)OIKEUSTURVA\(\(20\)/piste:b4](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.libproxy.helsinki.fi/teos/XTBBAED#kohta:LAPSEN((20)OIKEUDET((20)JA((20)OIKEUSTURVA((20)/piste:b4) Luettu 14.11.2022.
- Toivonen, Virve & Pollari, Kirsi (2018) Lapsen haastattelu – osa lapsen oikeutta osallistua. Teoksessa Sauli Hyvärinen & Tarja Pösö (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Tulensalo, Hanna (2015) Lapsen tiedollinen toimijuus lastensuojelun sosiaalityössä. Ammatillinen lisensiaatintutkimus. Sosiaalityö/Lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoisala. <https://trepotuni.fi/bitstream/handle/10024/98814/lisuri-1460708563.pdf?sequence=1> Luettu 14.2.2022.
- Törrönen, Maritta (2023) Ihmissyyden kahdet kasvot – Vastavuoroisuuden merkitys hyvinvoinnille. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 232. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/355158> Luettu 1.2.2023.
- Törrönen, Maritta & Kalliola, Susanna & Paaso, Sari-Anne (2022) A democratic learning process: When young children under 12 years of age in child welfare services express their wishes for participation. *Children & Society* 2022, 1–17. <https://doi.org/10.1111/chso.12649>
- Vainionpää, Sointu (2021) Lapsen mielipiteen selvittäminen lastensuojelun avoimuudessa. Sosiaalityön käytäntötutkimusraportti. Helsingin yliopisto. https://www.socca.fi/files/9322/Lapsen_mielipiteen_selvittäminen_lastensuojelun_avoimuudessa_Kaytantotutkimusraportti.pdf Luettu 15.11.2022

- Van Bijleveld, Ganna G. & Dedding, Christine W. M. & Bunders-Aelen, Joske F. G. (2013) Children's and young people's participation within child welfare and child protection services: A state-of-the-art review. *Child and Family Social Work* 20 (2), 129–138. <https://doi.org/10.1111/cfs.12082>
- Viitasalo, Katri (2018) Äitien pyrkimykset ja toimintamahdollisuuksien valikko. Käsitteellinen tutkimus äitien taloudellisista toimintamahdollisuuksista. *Jyväskylän yliopisto*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Winter, Karen (2010) Building relationships and communicating with young children: A practical guide for social workers. Lontoo: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203836729>
- Yleiskommentti nro 12 (2009) Lapsen oikeus tulla kuulluksi. YK:n lapsen oikeuksien komitea, 51. istunto Genevessä 25. toukokuuta – 12. kesäkuuta 2009. Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimisto. https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288006/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf/9daac47a-f69f-3258-be52-0d0e34380e69/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf?t=1465380818000 Luettu 14.2.2022.
- Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. Finlex. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2 Luettu 11.1.2022.

tion why it is important for them to be met and heard by the employees of child welfare services. The encounters of children and employees are one form of the practices of democratic society. These practices give children experiences how justice and fairness realize for them. The article is based on the Sen's (2009) Capability approach. The research material consists of the thematically analyzed written answers from 116 children who are child welfare clients during the year 2021. Children's wishes concerning to be heard were closely linked to knowledge of their life situation, the possibility to make changes to their life and to strengthen their sense of security. Encounters with employees give young children first steps to learn how society takes them into account and how they can impact the course of their own lives.

ENGLISH SUMMARY

Maritta Törrönen & Susanna Kalliola & Sari-Anne Paaso: "When you know what happened to the child" – Listening to children under 12 years in child welfare services

This article analyzes opinions of the Finnish children who are clients of child welfare and mainly under 12 years. They are asked to answer a ques-